

Отримано: 28 червня 2016 р.

Прорецензовано: 04 липня 2016 р.

Прийнято до друку: 01 серпня 2016 р.

Приказюк Н. В. Зарубіжний досвід організації боротьби з шахрайством у страховій системі / Н. В. Приказюк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», вересень 2016. – № 2(30). – С. 98–102.

УДК 336.368

JEL-класифікація: G10, G22

Приказюк Наталія Валентинівна,

кандидат економічних наук, доцент, в.о. зав. кафедри страхування та ризик-менеджменту,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ БОРЬБИ З ШАХРАЙСТВОМ У СТРАХОВІЙ СИСТЕМІ

Досліджено зарубіжний досвід організації боротьби з шахрайством у страховій системі. Виокремлено спільні риси та згруповано країни з подібною організацією. Запропоновано 3 узагальнювальні моделі організації боротьби з шахрайством у страховій системі, вироблені світовою практикою. Визначено прогресивні підходи в організації боротьби зі страховим шахрайством.

Ключові слова: страхове шахрайство, страхова система, боротьба зі страховим шахрайством, організація боротьби з шахрайством у страховій системі.

Приказюк Наталия Валентиновна,

кандидат экономических наук, доцент, и.о. зав. кафедры страхования и риск-менеджмента,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ОРГАНИЗАЦИИ БОРЬБЫ С МОШЕННИЧЕСТВОМ В СТРАХОВОЙ СИСТЕМЕ

Исследован зарубежный опыт организации борьбы с мошенничеством в страховой системе. Выделены общие черты и сгруппированы страны с подобной организацией. Предложено 3 обобщающие модели организации борьбы с мошенничеством в страховой системе, выработанные мировой практикой. Определены прогрессивные подходы в организации борьбы со страховым мошенничеством.

Ключевые слова: страховое мошенничество, страховая система, борьба со страховым мошенничеством, организация борьбы с мошенничеством в страховой системе.

Nataliia Prykaziuk,

PhD in economics, associate Professor, acting Head of Department of Insurance and Risk Management,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

FOREIGN EXPERIENCE OF FIGHTING FRAUD IN INSURANCE SYSTEM

The international experience of organization of fighting fraud in the insurance system is investigated. The similarities are determined and countries with the same organization are grouped. 3 generalized model of fighting fraud in the insurance system, developed world practice, are offered. The progressive approaches in organizing the fight against insurance fraud are determined.

Keywords: insurance fraud, insurance system, fight against insurance fraud, organization of fighting fraud in the insurance system.

Постановка проблеми. Останнім часом у світі у сфері страхування особливої актуальності набуває проблема страхового шахрайства. Так, за даними звіту Асоціації Британських Страховиків, кожної години тільки в Сполученому Королівстві відбувається 1-5 випадків страхового шахрайства. Загалом у Великобританії стається близько 140 тисяч випадків страхового шахрайства на загальну суму страхових виплат понад 1 млрд фунтів стерлінгів щорічно [13].

З огляду на існуючу проблему, у розвинених країнах світу вже протягом значного періоду часу ведеться боротьба з цим негативним явищем, яке, за умови недостатнього реагування на нього, може призвести не лише до фінансових втрат окремих суб'єктів страхової системи, а й до значних деструктивних процесів у її розвитку.

Оскільки в Україні практично немає напрацювань щодо цієї проблематики, необхідним є вивчення передового досвіду розвинених країн у сфері організації боротьби з шахрайством у страховій системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі теоретичні та практичні проблеми страхового шахрайства та боротьби з ним знаходять відображення у працях таких вітчизняних учених як В. Д. Бази-

левич, Н. М. Внукова, О. О. Гаманкова, Р. В. Пікус, Н. В. Ткаченко, Л. В. Шірінян, В. В. Фещенко та інші. Дослідженню проблем страхового шахрайства в іноземних країнах присвячені праці таких зарубіжних науковців: С. Вайена та Г. Дедена, П. Грабоски та Г. Дюффилда, Р. Дерріга, Ш. Теннісона та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на те, що проблематиці страхового шахрайства приділяється певна увага в наукових дослідженнях, однак питання дослідження зарубіжного досвіду організації боротьби з шахрайством у страховій системі, його критичного осмислення та узагальнення не набуло достатнього висвітлення.

Мета статті. Метою статті є дослідження передового досвіду організації боротьби з шахрайством у страхових системах провідних країн світу, його узагальнення та впорядкування задля подальшого врахування під час розробки пропозицій у цій сфері для України.

Виклад основного матеріалу. Проводячи дослідження, ми проаналізували зарубіжну практику організації боротьби з шахрайством у страховій системі та виокремили 11 країн (у яких у тій, чи іншій формі організована діяльність із боротьби зі страховим шахрайством), на прикладі яких буде висвітлено результати дослідження. До таких країн ми віднесли такі: США, Великобританію, Канаду, Австралію, Фінляндію, Нову Зеландію, Данію, Німеччину, Францію, Польщу та Росію.

У результаті дослідження встановлено, що в багатьох розвинених країнах світу функціонують організації, створені в тій чи іншій формі, покликані вести боротьбу зі страховим шахрайством та мінімізувати фінансові втрати суб'єктів страхової системи від нього. Ми зробили спробу виокремити спільні риси та згрупувати країни з подібною організацією боротьби з шахрайством у страховій системі.

У деяких країнах протидія страховому шахрайству є компетенцією державних регуляторів чи інших національних організацій, пов'язаних зі страхуванням, що функціонують у страховій системі держави. Так, у Фінляндії профілактику шахрайств та зловживань у сфері страхування здійснює головний мегарегулятор ринку фінансових послуг країни – Федерація фінансових послуг Фінляндії (Federation of Finnish Financial Services [10], у Німеччині – Німецький союз страховиків (Gesamtverband der Deutschen Versicherungswirtschaft) [7], у Канаді – Страхове бюро Канади (Insurance Bureau of Canada) [11], у Польщі – Польська палата страхування (Polska Zba Ubezpieczen) [18]. Тобто, хоча саме бюро протидії страховому шахрайству, як самостійна організація, і не створене, функції, пов'язані з боротьбою зі страховим шахрайством у цих країнах виконуються (з 1993, 1995, 1994 та 1990 років, відповідно). Зазначені організації вже протягом тривалого періоду часу досить вдало виконують функції збору, обміну та аналізу інформації про випадки страхових злочинів у сфері страхування. У Новій Зеландії такі функції виконує Рада страхування Нової Зеландії (The Insurance Council of New Zealand) через автоматизовану національну базу даних Реєстр страхових збитків (Insurance Claims Register), що був створений у 1999 році [2].

Страхова Асоціація Данії (The Danish Insurance Association) систематично організовує семінари та тренінги на тему страхового шахрайства. Такі семінари загалом націлені на підвищення обізнаності щодо сутності шахрайства у страховому бізнесі, при цьому вони можуть бути присвячені і шахрайству в більш вузьких секторах, таких як автомобільні угоди чи шахрайство через Інтернет [17].

У Німеччині для аджастерів (спеціалістів із врегулювання страхових випадків) проводять щорічні тренінги з метою навчання їх способам розпізнавання та боротьби зі страховим шахрайством. У таких тренінгах беруть участь професіонали страхової індустрії країни, юридичні консультанти, технічні спеціалісти, представники поліції та медичні працівники. Після проходження навчання учасники мають змогу скласти іспит та одержати сертифікат експерта виявлення шахрайства (certificate of expertise in detection) [16].

Спеціальні організації, метою діяльності яких є допомога у проведенні та проведення боротьби зі страховим шахрайством, функціонують у страхових системах таких країн як Австралія та Франція.

Бюро страхового шахрайства Австралії (The Insurance Fraud Bureau of Australia), створене в 1991 році у формі публічної акціонерної компанії з обмеженою відповідальністю та підпорядковується Раді страхування Австралії [3]. В Австралії також є структура, яка займається веденням реєстру страхових історій, заснована у 1991 році Страхова довідкова служба (Insurance Reference Service (IRS)), до якої входить 39 страхових компаній та більш ніж 400 інших учасників страхової системи. За даними організації, на сьогодні її база даних містить понад 25 млн претензій на більш ніж 11 млн людей і продовжує поповнюватися в середньому на 200 тис. у місяць [5].

Французька Агенція для боротьби з шахрайством у страхуванні (Agence pour la lutte contre la fraude à l'assurance) працює з 1989 року й є підзвітною Французькій федерації страхових компаній [15].

У США, де страховий ринок є найбільшим у світі, діють одразу декілька організацій із боротьби із шахрайством у страхуванні: Національне страхове криміналістичне бюро (National Insurance Crime Bureau), Об'єднання проти страхового шахрайства (Coalition Against Insurance Fraud), Бюро страхових послуг (Insurance Services Office, Inc. (ISO)), Національна асоціація із боротьби із шахрайством у медичній сфері (National Health Care Anti-Fraud Association), Національна академія підготовки кадрів для боротьби зі злочинністю у страхуванні (National Insurance Crime Training Academy). Поряд із тим, най-

більше повноважень у напрямі боротьби зі страховим шахрайством у 2-х структурах: Національного страхового криміналістичного бюро (National Insurance Crime Bureau) та Об'єднання проти страхового шахрайства (Coalition Against Insurance Fraud). Перша, створена в 1992 році, – Національне страхове криміналістичне бюро (National Insurance Crime Bureau) здійснює боротьбу зі страховим шахрайством та злочинами у страхуванні майна та страхування від нещасних випадків [14].

Друга організація – Об'єднання проти страхового шахрайства (Coalition Against Insurance Fraud) є національним альянсом страховиків США й серед своїх цілей визначає такі:

- надання інформації у сфері страхового шахрайства всім без виключення суб'єктам ринку: організаціям, які представляють інтереси споживачів страхових послуг; страховим компаніям; державним компаніям; іншим організаціям, які здійснюють боротьбу із шахрайством;
- боротьба зі страховим шахрайством в усіх його формах;
- мінімізація збитків для страхувальників та страховиків;
- сприяння справедливості і цілісності системи страхування [4].

У США структурою, яка, окрім інших, надає й інформаційні послуги щодо шахрайських дій, – є Бюро страхових послуг (Insurance Services Office, Inc. (ISO)), засноване ще в 1971 році. На сьогодні, така потужна аналітична організація, володіючи зібраною базою даних у понад 19 млрд дописів у сфері страхування, управління ризиками, а також інструментарієм аналізу виявлення шахрайських дій, повною мірою задовольняє інформаційні потреби насамперед страховиків, а також інших суб'єктів страхової системи, зокрема, державних структур [6].

Розвинутий страховий ринок Великобританії також має в розпорядженні дві організації, покликані запобігати шахрайству у сфері страхування. Бюро страхового шахрайства (Insurance Fraud Bureau), що створене у 2006 році, є неприбутковою організацією й організовує колективну боротьбу із шахрайством у страховій сфері [8].

При цьому у страховій системі створений окремий Автостраховий реєстр проти шахрайства та угонів (MotorInsurance Anti-Fraud and Theft Register), який займається виключно обліком страхових випадків в автострахованні [12]. Основними напрямками його діяльності є: по-перше, допомога страховикам щодо виявлення фактів шахрайських дій, із метою уникнення фінансових втрат; по-друге, підтримка поліції, регулюючих органів та інших правоохоронних органів у пошуку шахраїв та притягнення їх до відповідальності.

На нашу думку, створення окремого реєстру страхових випадків в автострахованні зумовлено тим, що такий вид страхування займає значну частину ринку в багатьох країнах. Так, автотранспортне страхування є найбільш популярним видом ризикового страхування в Європі: 27,4% ринку нон-лайф за обсягом премій у 2014 році, обсяг валових страхових премій склав 123,5 млрд євро, близько 1000 страхових компаній-учасників ринку надають страхове покриття 334 млн транспортних засобів, а асортимент страхових продуктів, здатний задовольнити будь-які бажання споживачів [9]. Крім того, автотранспортне страхування на сьогодні є досить привабливим для шахраїв. Для прикладу, за даними Федерального об'єднання німецьких страхових компаній тільки на шахрайство в автотранспортному страхуванні припадає до 10% усіх страхових платежів; російські страховики констатують, що до розряду підозрілих (а іноді – відверто злочинних) можна віднести до 15% страхових випадків по КАСКО й автоцивілці; аналогічний рівень у США (близько 15%), у Франції цей показник становить 10%, у Німеччині – 5-8%, у Нідерландах – близько 5% [21].

Слід зазначити, що в Росії з серпня 2015 року також запроваджено подібний реєстр, який веде Бюро страхових історій, що прямо підпорядковується Російському союзу автостраховиків (Российский союз автостраховщиков). Тут обліку в централізованій базі даних підлягають лише договори автостраховання, а саме – КАСКО та додаткове страхування автоцивільної відповідальності [19]. При цьому відсутня будь-яка інша організація, яка б займалася боротьбою зі страховим шахрайством.

Як можна побачити з результатів дослідження, у розвинених країнах, зі страховим шахрайством борються самі страховики, їх союзи, об'єднання та альянси, а також держструктури.

З метою зменшення негативного впливу шахрайських дій на суб'єктів страхової системи в усіх обраних країнах ведуться реєстри страхових збитків та, відповідно, випадків страхових злочинів.

В окремих країнах (Канада; Фінляндія; Нову Зеландія; Данію; Німеччина; Польща) функції боротьби з шахрайством у страховій системі покладені на державних регуляторів чи інші національні організації, пов'язані зі страхуванням (здебільшого страхові об'єднання громадського типу).

У деяких високорозвинених країнах були створені спеціальні організації, метою діяльності яких є допомога у проведенні та проведення боротьби з шахрайством у страхуванні (США; Великобританію; Австралію; Францію). У цих країнах існує практика, коли поряд зі спеціальними організаціями, створеними для боротьби зі страховим шахрайством, функціонують ще й організації, що займаються виключно веденням бази даних страхових випадків, а інколи ці функції виконує одна організація.

Деякі країни лише стають на шлях організації боротьби зі страховим шахрайством (Росія), у них відсутня спеціальна організація, яка б активно займалася боротьбою у цій сфері, і лише починають створюватися бази даних страхових випадків.

У відповідності до зазначеного, на нашу думку, можна виокремити 3 узагальнені моделі організації боротьби зі страховим шахрайством у світі.

При цьому в перших двох моделях для викриття страхового шахрайства їхні організації все частіше активно використовують новітні технології. Їхній інструментарій включає в себе електронні пристрої для виявлення автентичності документів, поданих в обґрунтування претензій, а також перевірки доступної інформації з соціальних мереж та інших веб-сайтів, гарячі лінії боротьби зі страховим шахрайством (cheat-lines) тощо [16].

Оскільки на розвиток страхової системи може впливати шахрайство як з боку страхових компаній та клієнтів, так і з боку страхових агентів, тому з метою його зниження в багатьох країнах здійснюється сертифікація всіх страхових агентів, що сприяє зростанню їх професійного рівня та відповідальності [20].

Заслужовує на увагу зарубіжний досвід залучення до боротьби зі страховим шахрайством усієї громадськості. Так, у Австралії з метою боротьби зі страховим шахрайством ще в 1996 році була розроблена та впроваджена схема винагороди за виявлення шахрайських дій у страхуванні. Основною метою Страхової ради Австралії (Insurance Council of Australia), яка ввела таку схему, було досягнення одразу 3-х цілей: стримування темпів розповсюдження шахрайства у страхуванні; надання інформації з метою сприяння дослідженням у цій сфері; зниження виплат із вимог, де є шахрайські дії [1]. Слід відзначити, що виплата винагороди забезпечується не лише за сприяння Страхової ради Австралії, але й державними та/чи регіональними правоохоронними службами, у розмірах до 25000 австралійських дол. Таким чином, зазначенні структури, стимулюють громадськість до надання найбільш вичерпної інформації про випадки страхового шахрайства.

У США також існує грошова винагорода за надання інформації про здійснення шахрайських дій у страховій сфері. Така система ініційована і функціонує в межах повноважень Національного страхового криміналістичного бюро (National Insurance Crime Bureau). Суб'єкт, який надав вичерпну інформацію про випадок страхового шахрайства з відповідними доказами, може розраховувати на грошову винагороду в розмірі до 1000 дол. США [14].

У Великобританії діє гаряча лінія боротьби зі страховим шахрайством, на яку можуть дзвонити громадяни й доповідати про відомі їм випадки шахрайства. При бажанні, автор такого звернення може залишатися анонімним.

Загалом, аналізуючи зарубіжний досвід, можна побачити, що така форма протидії страховому шахрайству, як залучення громадськості, приманна практично всім країнам із розвиненою економікою. Відмінність полягає лише в тому, яка структура здійснює боротьбу зі страховим шахрайством. Так, у країнах, де є окремі структури із боротьби із шахрайством, вони виконують ці функції. Ці структури проводять на національному ринку широку роботу щодо інформування громадськості про негативні наслідки від вчинення шахрайських дій страхувальниками, а з метою стимулювання та одержання більш повної та всеохоплюючої інформації про конкретний випадок страхового шахрайства, пропонують певний визначений рівень винагороди. У багатьох країнах для зручності громадськості існують різноманітні способи передачі такої інформації – від цілодобової гарячої лінії до форми на офіційному веб-сайті організації. Щодо країн, де виконання функції протидії страховому шахрайству покладене на державні регулятори, чи інші національні організації, то аналогічно до країн, у яких існує спеціальний орган протидії страховому шахрайству, залучення громадськості до виявлення фактів шахрайських дій активно стимулюються та заохочуються.

Міжнародний досвід свідчить, що проаналізовані організації є досить дієвим механізмом боротьби зі страховим шахрайством, оскільки через їх відсутність рівень втрат від шахрайських дій у страховій сфері був би значно вищим, що негативно впливало б на розвиток страхових систем держав.

Щодо України, то на сьогоднішній день відсутня належна організація боротьби з шахрайством у страховій системі. В нашій державі лише робляться спроби створення і налагодження діяльності інформаційної бази даних про страхові випадки Бюро страхових історій.

Висновки. На основі аналізу зарубіжного досвіду організації боротьби з шахрайством у страховій системі, виокремлено 11 країн (у яких у тій, чи іншій формі організована діяльність із боротьби зі страховим шахрайством), на прикладі яких висвітлено результати дослідження.

Встановлено, що в багатьох розвинених країнах світу функціонують організації, покликані вести боротьбу зі страховим шахрайством та мінімізувати фінансові втрати суб'єктів страхової системи від нього. Виокремлено спільні риси та згруповано країни з подібною організацією боротьби з шахрайством у страховій системі. Обґрунтовано, що світовою практикою вироблено 3 узагальнювальні моделі організації боротьби з шахрайством у страховій системі, а саме:

Модель, в якій відсутня спеціальна організація, створена задля боротьби зі страховим шахрайством, а функції боротьби з шахрайством у страховій системі покладені на державних регуляторів чи інші національні організації, пов'язані зі страхуванням (здебільшого страхові об'єднання громадського типу). Характерна для Канади, Фінляндії, Нової Зеландії, Данії, Німеччини, Польщі.

Модель, у якій створені і функціонують одна чи більше спеціальних організацій, метою діяльності яких є проведення боротьби із шахрайством у страхуванні. Характерна для США, Великобританії, Австралії, Франції.

Модель, у якій боротьбі зі страховим шахрайством не приділяється належна увага, відсутня організація, яка б активно займалася боротьбою із шахрайством у страхуванні, тільки починається робота в цьому напрямі, зокрема створюються бази даних страхових випадків. Характерна для Росії.

З'ясовано, що з метою зменшення негативного впливу шахрайських дій на суб'єктів страхової системи в усіх обраних країнах ведуться реєстри страхових збитків та, відповідно, випадків страхових злочинів, а організації, що здійснюють боротьбу зі страховим шахрайством перших двох моделей, для викриття страхового шахрайства активно використовують новітні технології, такі як електронні пристрої для виявлення автентичності документів, поданих в обґрунтування претензій, а також перевірки доступної інформації з соціальних мереж та інших веб-сайтів, гарячі лінії й інші способи залучення всієї громадськості до боротьби зі страховим шахрайством тощо

В Україні сьогодні, на жаль, лише здійснюють спроби створення і налагодження діяльності інформаційної бази даних про страхові випадки, а належної організації боротьби із шахрайством у страховій системі фактично немає.

Література:

1. Baldock T. Insurance fraud. Trends & issues in crime and criminal justice no. 66 : [Електронний ресурс] / Australian Institute of Criminology, February 1997. – Режим доступу : http://www.aic.gov.au/media_library/publications/tandi_pdf/tandi066.pdf.
2. About Us : [Електронний ресурс] / The Insurance Council of New Zealand. – Режим доступу : <http://www.icnz.org.nz/about-us>.
3. About IFBA : [Електронний ресурс] / The Insurance Fraud Bureau of Australia. – Режим доступу : <http://www.ifbaintelligence.com/#aboutifba>.
4. About the Coalition : [Електронний ресурс] / The Coalition Against Insurance Fraud. – Режим доступу : <http://www.insurancefraud.org>.
5. About us : [Електронний ресурс] / Insurance Reference Services. – Режим доступу : <https://www.veda.com.au/business/fraud-prevention/insurance-reference-services>.
6. About us : [Електронний ресурс] / Insurance Services Office. – Режим доступу : <http://www.verisk.com/iso/about-iso/about-iso.html>.
7. About Us : [Електронний ресурс] / The Berlin-based German Insurance Association. – Режим доступу : <http://www.en.gdv.de/about-us>.
8. About us : [Електронний ресурс] / The Insurance Fraud Bureau. – Режим доступу : <https://www.insurancefraudbureau.org>.
9. European Motor Insurance Markets [Електронний ресурс] // Insurance Europe. – 2015. – Режим доступу : <http://www.insuranceeurope.eu/sites/default/files/attachments/European%20motor%20insurance%20markets.pdf>.
10. Financial Services. Insurance : [Електронний ресурс] / The Federation of Finnish Financial Services. – Режим доступу : <http://www.finanssiala.fi/en>.
11. Insurance Crime : [Електронний ресурс] / The Insurance Bureau of Canada. – Режим доступу : <http://www.ibc.ca/on/auto/insurance-crime>.
12. MIAFTR : [Електронний ресурс] / Motor Insurance Anti-Fraud and The ft Register. – Режим доступу : <https://miaftr.com/miaftr-web/sign-in>.
13. Müller K. The Identification of Insurance Fraud – An Empirical Analysis / K. Müller // Working Papers on Risk Management and Insurance. – June 2013. – №137. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ivw.unisg.ch/~media/internet/content/dateien/instituteundcenters/ivw/wps/wp137.ashx>.
14. Our Story : [Електронний ресурс] / The National Insurance Crime Bureau. – Режим доступу : <https://www.nicb.org>.
15. Qui sommes-nous? : [Електронний ресурс] / Agence pour la lutte contre la fraude à l'assurance. – Режим доступу : <http://www.alfa.asso.fr>.
16. The impact of insurance fraud [Електронний ресурс] // Insurance Europe. – 2013. – Режим доступу : <http://www.insuranceeurope.eu/sites/default/files/attachments/The%20impact%20of%20insurance%20fraud.pdf>.
17. Who is DIA? / The Danish Insurance Association – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forsikringopension.dk/english/Sider/forside.aspx>.
18. Who we are : [Електронний ресурс] / The Polish Insurance Association. – Режим доступу : <https://www.piu.org.pl/who-we-are>.
19. Бюро страхових історій : [Електронний ресурс] / Российский Союз Автостраховщиков. – Режим доступу : <http://www.autoins.ru/ru/bsi>.
20. Приказюк Н. В. Нові вектори розвитку автотранспортного страхування в Україні / Н. В. Приказюк, Т. П. Моташко // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2015. – №3(168). – С. 37–47.
21. Тарасенко С. А. Проблемы страхового мошенничества в Украине и направления противодействия / С. А. Тарасенко // Фориншурер. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/12/08/20/4527>.